

שמות פרק כא

א וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֶיךָ:

1. מה משמעותה של פתיחה זאת? מדוע לא נאמר כבדרך כלל בנוגע לכל המצוות המועברות לבני ישראל: **'דבר אל בני ישראל את המשפטים האלה'**?¹
2. מה מלמדת תוספת וי"ו החיבור בראשית הפסוק?
3. מדוע נאמר דווקא "משפטים" ולא חוקים או מצוות?

"ואלה המשפטים"

בניגוד לחוקים שהם המצוות שבין אדם למקום שטעמם נסתר מאיתנו, המשפטים הם המצוות שבין אדם לחברו ומשום כך עלולים הם להיתפס כהנהגות שנועדו לארגן את החיים ולאפשר חיי חברה נוחים ונעימים. לכן הקב"ה מבקש ממשה שדווקא את המצוות הללו ישים לפני העם – **"ואלה המשפטים – אלה ולא אחרים. מה פירוש "תשים לפניהם"?**

רש"י מבאר:

"אשר תשים לפניהם – אמר לו הקב"ה למשה: לא תעלה על דעתך לומר

אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה

ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו,

לכך נאמר אשר תשים לפניהם כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם".²

שימת המשפטים מובנו הוא אפוא ביאור תוכנם הפנימי וחשיפת הרעיון האלוקי והאידיאי העומד ביסודם, באופן בהיר ומובן. הקב"ה מבקש לרומם את ישראל להבין שאף המצוות החברתיות שבתורה אינן יכולות להשתוות למשפטי הגויים – "ולא קרב זה אל זה"; "כי המשפט לאלהים הוא" ואין בו שום תוכן אנושי – "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום הללויה"³. רק עם ישראל שהוא בעל הכישרון של קרבת אלוקים יכול ללמוד את התורה ולחיות על פי הממד האלוקי שבה.

בדומה לכך למדנו בפרשת בשלח על הפסוק "והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו" – שם שאלנו מדוע רק בנוגע לחוקים נאמר "כל"? וכי במצוות אין להאזין לכולן?

¹ שמות יד ב; כה ב; לא יג ועוד.

² רש"י לפסוק א.

³ תהלים קמז.

שם הסברנו כי המצוות הן הציוויים האלוניים שטעמם ניתן להבנה בשכל אנושי, כדוגמת 'לא תגנוב' או 'כבד את אביך ואת אימך'. כיוון שהאדם משיגם בשכלו ובמוסרו האנושי, הרי הם מתיישבים על ליבו וקל לו יותר לקיימם. אף על פי כן קוראת התורה לאדם מישראל להאזין למצוות – דהיינו להקשיב בתשומת לב מרובה לפרטי פרטיהן, המלמדים שאף המצוות השכליות אינן רק הוראות כלליות לארגון וסידור החיים על הצד הטוב ביותר, כי אם מעשים שמצוי בהם תוכן אלוקי נעלה עד מאוד, ולכן נדרש דקדוק רב בפרטיהן כדי להוציאו אל הפועל. הקב"ה קורא אפוא לעמו להשתחרר מאומדן המצוות והערכתן במושגים אנושיים-חברתיים, כיוון שהן אוֹפְרוֹת בתוכן תוכן מוחלט, אידיאלי וקדוש, שיש צורך בהטיית אוזן ובכוונה רבה כדי לקלוט אותן. ניקח לדוגמה את מצוות השביתה ממלאכה בשבת; מצווה זו יכולה להיתפס כמצווה שנועדה לסייע לאדם לעצור את מרוץ חייו יום אחד בשבוע כדי לאפשר לו לאגור כוח לשאר ימות השבוע – מצווה חברתית, תועלתית שמרכזה הוא טובת האדם הפרטי. אולם התורה קוראת "והאזנת למצותיו" – האדם נתבע לשים לב לכל פרטיה של מצוות השבת, וממילא הוא יתרומם לקלוט שיש בה תוכן אידיאלי מוחלט של מפגש עם חיי נשמה, עם תכליתו האלוקית והנצחית של העולם; שהרי כדי לנוח מעבודה אין צורך דווקא להימנע מלקלף אבוקדו במקלף בשבת אלא דווקא בסכין, וכן הלאה.

"ושמרת כל חקיו" – בניגוד למצוות, החוקים הם הציוויים האלוניים שטעמם הוא מעל להשגת דעת אנוש, וכשהאדם אינו מוצא בהם טעם הגיוני יש לו קושי גדול יותר לקיימם. אולם דווקא בקיום החוקים, אדם מבטא את שייכותו לעולם אידיאלי אין-סופי הנעלה מכל מושגיו ומושגי העולם הזה, ולכן הוא מתבטל אליו. לפיכך דווקא בנוגע לחוקים נאמר "ושמרת כל חקיו" – המגמה הכוללת של התורה מתבטאת עוד יותר בחוקים מאשר במצוות. מפאת היותם נעלים מדעת האדם, מסוגלת שמירת החוקים לחבר את המציאות לשורשה העליון והמקורי עוד יותר.

"משפטי ד' אמת" – משפטי התורה מוציאים לפועל את האמת האלוקית המוחלטת ששום חוק אנושי לא יוכל לבטאה. לפיכך יש חשיבות רבה שבני ישראל יתוודעו לתוכן העמוק המקופל במשפטי ד' ודווקא במשפטים הללו שהתורה בחרה להביאם בפרשה זאת.

לוי"ו החיבור הפותחת את הפסוק יש תפקיד משולש:

א. לברר שגם פרטי התורה הכתובים בפרשת משפטים ניתנו לישראל בהר סיני, ולא רק עשרת הדיברות. וכך בלשון רש"י:

"ואלה המשפטים – כל מקום שנאמר 'אלה' פסל את הראשונים

'ואלה' מוסיף על הראשונים. מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני"⁴.

כללותיה ופרטותיה של התורה ניתנו בסיני. כל פרטי הדינים הם תורה מסיני לא פחות מאשר המצוות הכלליות שבעשרת הדיברות.

⁴ רש"י שם.

ב. לחבר את המשפטים לסוגיה הקודמת של בניין המזבח. ואכן וי"ו החיבור הביאה את רש"י לפתוח בשאלה :

”ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח?”

לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש (ס"א המזבח)⁵.

מה החשיבות בכך שהסנהדרין תהיה דווקא במקום בית המקדש והשראת השכינה?

ללמדנו על הערך הגדול שבלימוד פרטי התורה מתוך הארת נשמת האומה המתגלה דווקא במקום "שער השמים" נקודת ההשקה של העולם הזה עם מקורו האלוקי. פרטי התורה הנלמדים בסנהדרין אמורים להפגיש את האומה עם תוכן חייה הכללי והאידיאלי האצור אף בהם, וחי באומה בכל יחידיה.

ג. להורות כי פרטי התורה הם המשך ישיר למעמד הנורא והנשגב של מעמד הר סיני, שבו חוו ישראל את הארת נשמתם בשלמות בכל חלקי אישיותם כמבואר בפרשת יתרו. בעם ישראל אי אפשר להגיע לרוממות קודש אמיתית והופעת חיי נשמה בלא כל פרטי הדינים של מצוות התורה. מעשי המצוות הם הדרך האחת והיחידה המאפשרת לתוכן הקודש שבאומה לבקוע לתוך חייה; בלעדיהם תוכן הקודש נשאר עקר ולא יוצא אל הפועל.